

Програма з підготовки аспірантів та здобувачів до здачі кандидатського іспиту з філософії спрямована на поглиблення знання з філософії, а також на вміння застосовувати філософську методологію для проведення досліджень в галузі державного управління.

Вступ

Програма філософської підготовки аспірантів та здобувачів складена відповідно до необхідності удосконалення підготовки та атестації наукових кадрів, які розробляють проблематику, пов'язану з державним управлінням.

У програмі відображені основні вимоги до філософської підготовки аспірантів та здобувачів, які засвоїли вузівський курс філософії.

До форм філософської підготовки аспірантів та здобувачів входить : читання лекцій, проведення семінарських занять, консультацій, написання рефератів, складання кандидатських іспитів.

Головна мета кандидатського іспиту – це підсумкова перевірка набутих знань та умінь застосувати їх як у науковому дослідженні, так і у практичній діяльності.

Аспірант чи здобувач на екзамені повинні розкрити основний зміст питань білета та додаткових питань і показати при цьому :

- знання першоджерел та вміння використовувати їх зміст і основні ідеї при аналізі філософських проблем, а також проблем світового суспільного розвитку, соціальної практики і **науки з державного управління**
- володіння філософськими принципами та категоріями, вміння оперувати ними при викладанні філософського теоретичного матеріалу;
- вміння розібратися в суті філософської проблеми і виразити наслідки своєї роботи над нею в самостійному викладенні у формі реферату;
- вміння викладати свої погляди;
- здатність застосовувати філософські знання у **галузі державного управління**, а також при розгляді питань внутрішнього та міжнародного життя країни ;

В основу програми покладена сучасна програма з філософії для аспірантів та здобувачів, яка розроблена Міністерством освіти та науки України. При складанні програми використано також досвід ряду вузів України.

Оволодіння філософією та підготовка до складання кандидатського іспиту передбачає прослуховування курсу лекцій з філософії, активну участь у роботі семінарів, написання реферату за обраною філософською темою, яка, як правило, пов'язана з профілем наукових інтересів слухачів. Лекційні та семінарські заняття проводяться з урахуванням того, що всі слухачі вивчали філософію в обов'язку програми вузу.

Лекції, семінарські заняття та консультації розглядаються як необхідні форми допомоги аспірантам та здобувачам у їх самостійній роботі, яка виступає основним методом оволодіння філософськими знаннями.

Активна, системна робота аспірантів та здобувачів на семінарських заняттях, відвідання лекцій та якість реферату враховуються при складанні кандидатського іспиту з філософії.

Реферат є письмовою філософсько-методологічною роботою, яку виконує аспірант чи здобувач, готуючись до складання кандидатського іспиту з філософії. Без позитивної письмової рецензії викладача кафедри філософських та соціально-політичних наук на реферат аспірант чи здобувач до екзамену не допускаються.

Робота над рефератом передбачає поглиблене вивчення обраної філософської проблеми, сучасної філософської літератури, а також оволодіння навичками логічного узагальнення матеріалу.

Реферат має бути самостійною роботою, яка показує здатність автора розбиратися у філософських питаннях, систематизувати теоретичний матеріал з обраної теми, творчо використовувати філософські ідеї та положення для методологічного аналізу матеріалів науки з **державного управління**, з якої спеціалізується аспірант чи здобувач. Думки інших авторів та цитати повинні мати посилання на джерела, оформлені в загальноприйнятому порядку. Пряме запозичення положень без вказівок джерел літературних текстів не допускається.

Тема реферату обирається аспірантом чи здобувачем самостійно. Як правило, тема реферату повинна висвітлювати найважливіші філософсько-методологічні та світоглядні проблеми, пов'язані з спеціальністю **«державне управління»** або темою дисертаційної роботи аспіранта чи здобувача. Тему та зміст реферату слід погодити з науковим керівником.

Реферат обов'язково повинен мати заголовок, план, вступ, основний зміст теми, висновок, а також список використаної літератури при підготовці і написанні реферату.

В цілому текст реферату повинен бути за обсягом 24-25 сторінок, надрукованих через 2 інтервали. Реферат повинен відповідати вимогам наукової публікації, бути вичитаним, акуратно оформленим із застосуванням необхідного наукового апарату (точне цитування вихідних даних публікацій відповідно до існуючих вимог, звірені цитати).

Аспіранти чи здобувачі подають реферат на кафедру філософських та соціально-політичних наук не пізніше як за місяць до іспиту. Якість реферату враховується при оцінці знань на кандидатському іспиті.

Іспити проводяться відповідно до рішення екзаменаційної комісії за білетами або у формі співбесіди. Для підготовки відповіді аспірант чи здобувач використовує екзаменаційні листки, які зберігаються після екзамену протягом року.

Рівень знань оцінюється за чотирибальною системою: „відмінно”, „добре”, „задовільно”, „незадовільно”.

На кожного здобувача заповнюється протокол іспиту, в який заносяться питання білета, а також запитання, які були йому задані під час екзамену з актуальних проблем філософської науки і теми реферату з виставленими окремо оцінками та загальною оцінкою.

Програма

Філософія як світоглядна система та методологія державного управління

Проблеми відношення людини до світу. Поняття світогляду. Переживання та осмислення світу, світовідчуття, світосприйняття та світорозуміння. Основні складові світогляду : знання, віра, переконання, цінності, ідеали.

Історичні типи світогляду : міфологічний, релігійний, філософський, науковий. Особливості міфологічного бачення світу і місця людини у цьому світі. Функції міфу. Релігійний світогляд. Проблема виникнення релігії. Соціальні, гносеологічні та психологічні причини виникнення релігійного світогляду і релігійної свідомості. Основні функції релігії. Світові релігії і сучасність.

Зародження філософської думки. Взаємозв'язок і розвиток міфології, релігії та філософії. Філософія як побудова світогляду засобами раціонального мислення.

Предмет філософії. Основне коло філософських питань. Концептуальна багатоманітність і різнобарвність філософських шкіл і напрямків розвитку філософської думки. Основні функції філософії : світоглядна, гносеологічна, методологічна, соціально-практична.

Філософія як наука і як форма суспільної свідомості. Взаємозв'язок філософії та науки, філософії та політики, філософії та ідеології, філософії та культури. **Філософія як основа державної ідеології**

Постановка проблеми людини в соціальному й індивідуальному контекстах. Головні питання людського буття.

Місце філософії у сучасному суспільному житті України. **Філософія як методологія державного управління**

Філософія Стародавнього сходу. Антична філософія.

Культурно-історичні передумови виникнення філософії. Відношення „людина – світ” як центр пошуків стародавньої філософії. Особливості

староіндійської та старокитайської філософії. Антична філософія, її своєрідність порівняно з філософією Стародавньої Індії та Китаю.

Космоцентристський характер античної філософії, її характерні риси. Антична натурфілософія. Атомістичне вчення Левкіппа і Демокріта. Діалектика і діалог. Людина як мікрокосм. Проблема буття людини і суспільства у філософії Сократа і Платона. Обґрунтування ідеалізму в філософії Платона. Вчення про ідеї. Соціально-етична доктрина Платона. Філософія Арістотеля, її місце в історії культури. Філософія епохи еллінізму : епікуреїзм, скептицизм, стоїцизм, неоплатонізм.

Філософія середньовіччя та епохи Відродження.

„Духовна” людина феодального суспільства. Теоцентристський характер філософії середньовіччя, основні етапи розвитку (апологетика, патристика, схоластика). Систематизація і впорядкування теологічно-філософських принципів християнської ідеології.

Вчення Августина : ідея Бога; природа і людина як творіння Бога; душа і тіло; розум і воля; вчення про свободу волі; вчення про внутрішнє „Я”; проблема самосвідомості; вчення про „Священну історію”.

Характерні риси схоластики. Раціоналістична альтернатива офіційній схоластичній ортодоксії.

Філософія Хоми Аквінського : обґрунтування ідеї Бога; проблема розуму і віри; філософії і теології; єдності душі і тіла; вчення про „повноту” субстанції людини. Дискусія про природу універсалій : номіналізм та реалізм.

Специфічні риси філософії Візантії.

Відродження як „повернення” до античності : ілюзія та реальність. Відображення в філософії специфічних рис перехідної епохи. Гуманізм та антропологізм мислителів Відродження : інтерес до людської особистості, її знань, хисту, майстерності, вмінь. Антропоцентристський характер філософії. Проблема цілісної людської індивідуальності. Натурфілософія Відродження, пантеїзм та діалектика (М.Кузанський та Дж.Бруно).

Філософія Нового часу.

Наукова революція і формування нової картини світу. Відображення наукової революції в філософії. Орієнтація на природу як новий образ реальності, що приходить на зміну традиційному (середньовічному) Божественному Духу.

Проблема методу пізнання : емпірізм та раціоналізм. Критика схоластики і вчення про метод в філософії Ф.Бекона. Проблема метода в філософії Р.Декарта. Поняття субстанції у філософії 17-18 ст. : Р.Декарт, Б.Спіноза,

Г.Лейбніц. Суб'єктивний ідеалізм Дж.Берклі. Скептицизм Д.Юма. Структура світу і структура розуму.

Соціальний натуралізм філософії Просвітництва. Основні напрями, місце і роль Просвітництва в історії культури. Проблема людини і суспільства в філософії деїстичного напрямку (Ш.Монтеск'є, Вольтер, Ж.-Ж.Руссо) та французьких матеріалістів 18 ст. (Ж.Ламетрі, П.Гольбах, К.Гельвецій, Д.Дідро).

Німецька класична філософія.

Німецька класична філософія, її характерні риси, основні проблеми і принципи, місце в історії культури. Філософські погляди І.Канта : „коперніканський переворот в філософії”, природа і свобода, теоретичний і практичний розум. Діяльно-творча основа буття в філософії Фіхте. Філософська еволюція Шеллінга. Філософія Гегеля : його філософська система і метод, тотожність мислення та буття, діалектика як теоретична система, людина як суб'єкт діяльності, що створює культуру.

Антропологічний матеріалізм і гуманізм філософії Л.Фейєрбаха : людина як природна, чуттєво-тілесна істота, якій притаманні потреба у спілкуванні та прагнення до щастя; чуттєвість і розум, любов як основа спілкування. Універсальність людини.

Вплив ідей німецької класичної філософії на розвиток мислення в 19 та 20 ст.

Світова філософія 19-20 ст.

Передумови становлення філософії марксизму. Розробка концепцій практики та проблеми людини. Проблема відчуження людини, її поневолення і свободи. Нова концепція суспільного буття. Критичний перегляд принципів філософії марксизму в 20 ст.

Основні тенденції, риси філософії 20 в., її пошук нестандартних парадигм. Плюралізм течій сучасної філософії. Проблема людини як один із головних напрямів їх взаємодії.

Екзистенціальна філософія та її різновиди (М.Хайдеггер, К.Ясперс, Ж.П.Сартр, А.Камю, Г.Марсель, Х.Ортега-і-Гассет та ін.). Головні проблеми екзистенціалізму – людина в загальній структурі буття, унікальність людського буття, проблема свободи. Людина в умовах відчуження, соціальних криз і граничних ситуацій, сутність і існування людини, життя і смерть з точки зору екзистенціальної філософії.

Еволюція релігійної філософії 20 ст., її переорієнтація від теоцентризму до антропоцентризму. Неотомізм (Е.Жільсон, Ж.Марітен, Ю.Бохенський, К.Войтила та ін.) про роль віри, знання та цінностей в житті людини. Тейярдизм про феномен людини в християнському еволюціоналізмі П.Тейяра де Шардена.

Проблема знання і мови в філософії 20 ст. Неопозитивізм, постпозитивізм, структуралізм, постструктуралізм, герменевтика.

(Л.Вітгенштейн, Б.Рассел, Р.Карнап, К.Поппер, Т.Кун, П.Фейєрабенд, К.Леві-Стросс, Ж.Дерріда, Ж.Дельоз, Г.Гадамер, П.Рікер). Антропологічні орієнтації цих течій.

Нові течії філософії 20 ст. – філософія глобальних проблем (А.Печчеї, А.Кінг, Д.Форрестер), та ін.

Філософська думка України.

Історичні умови і культурні традиції та їх відображення в філософських концепціях. Особливості філософії України як явища світової культури. Космізм і гуманізм української філософії. Концепція „елладності” та панестетизму українського менталітету.

„Філософія серця” як основний зміст наукових пошуків. Вплив вчених Києво-Могилянської Академії на еволюцію філософського мислення. Г.С.Сковорода – фундатор філософії українського духу. Український романтизм (М.Гоголь, М.Костомаров, П.Куліш та ін.). Академічна філософія в Україні (О.Новицький, П.Юркевич та ін.). Філософські думки в працях О.Потебні, М.Драгоманова, В.Антоновича.

Філософія періоду піднесення українського духовного життя (В.Винниченко, М.Грушевський, та ін.). Філософська спадщина Д.Чижевського, В.Вернадського.

Розробка філософських проблем в сучасній Україні. Місце філософії у творенні сучасної духовної культури українського народу.

Філософський зміст проблеми буття.

Виникнення і внутрішня логіка проблеми буття. Роздуми про світ, життя і смерть та їхнє значення в житті людини.

Поняття онтології. Онтологія в історико-філософському процесі. Вихідні принципи, категорії, поняття теорії буття. Матерія як філософська категорія і об’єктивна реальність. Еволюція філософських і природничо-наукових поглядів на матерію. Модифікації категорії „матерія”. Проблема єдності світу. Простір і час як всезагальні форми існування матерії.

Походження та сутність свідомості як філософська проблема

Буття психічного, свідомості і несвідомого. Походження та сутність свідомості. Головні концепції свідомості. Роль практичної діяльності, спілкування і мови у виникненні, функціонуванні та розвитку свідомості. Суспільна природа свідомості, її творча активність.

Свідомість як форма психічної діяльності людини: взаємозв’язок свідомого і несвідомого в психіці людини. Структура психіки і свідомості людини. Проблема несвідомого у філософії З.Фрейда та сучасному психоаналізі. Творчість як найбільш адекватна форма людського існування. Мислення і матеріально-предметна діяльність. Мислення, свідомість та

несвідоме у творчості. Творча інтуїція. Творчість – найвища форма активності людини.

Форми духовно-практичного буття людини. Життєві цілі та ідеали людини і суспільства.

Проблема руху і розвитку в філософії.

Діалектична та метафізична концепції становлення, руху та розвитку Проблема руху і розвитку в філософії, науці, соціальному житті. Критерій розвитку. Діалектика як вчення про єдність, взаємоперехід і боротьбу протилежностей, про саморозвиток. Тріада як основна форма діалектичного переходу. Головні історичні типи діалектичних філософських систем. Принципи гегелівської діалектики.

Діалектика як онтологічна і методологічна концепція. Діалектичний тип мислення.

Діалектика та синергетика.

Суттєві принципи діалектики – ствердження всезагального зв'язку і взаємозалежності явищ, а також їх розвитку. Принципи об'єктивності, всебічності, системності та історизму в їх розвитку.

Філософський зміст основних категорій та законів діалектики.

Принцип сходження від абстрактного до конкретного як принцип визначення і побудови системи філософських категорій. Поняття системи і його філософський зміст. Наукова, культурна, соціальна значимість поняття „система”.

Категорії одиничного і загального, змісту і форми, частини і цілого в поясненні структури світу. Філософські категорії причини і дії, необхідності і випадковості, можливості і дійсності в поясненні руху і розвитку в природі, соціуму та мисленні.

Концепції детермінізму й індетермінізму в природознавстві, соціології та філософії. Фаталізм і провіденціалізм.

Сутність і явище. Конечне і безконечне. Відносне і абсолютне. Необхідність, випадковість і свобода. Причина, випадок, взаємодія.

Категорії якості і кількості, протиріччя, подвійного заперечення і їхнє значення в поясненні функцій, причин і тенденцій розвитку. Основні найбільш загальні закони розвитку об'єктивного і духовного світу.

Пізнання, його можливості та межі.

Пізнання як специфічна форма відношення людини до світу. Суб'єкт і об'єкт пізнання. Основні принципи теорії пізнання та багатоманітність його форм. Специфіка філософського образу пізнання. Особливості пізнання природного, соціокультурного і духовного світу людини.

Чуттєве пізнання і його форми. Логічне (раціональне) пізнання як якісно новий етап відображення. Ірраціональність пізнання, єдність чуттєвого і раціонального в пізнанні. Пізнання і творчість. Фантазія і продуктивне уявлення як компоненти творчого процесу. Творчість і інтуїція. Пояснення й розуміння. Проблеми інтуїтивізму. Соціально-історична природа раціонального знання, його зв'язок із практикою. Пізнавальна діяльність як процес соціально-організованого відтворення реальності.

Сучасне наукове пізнання : особливості та методологія.

Особливості сучасного наукового пізнання : теоретизація, комп'ютеризація, диференціація, інтеграція та ін.

Рівні (емпіричний і теоретичний), форми (науковий факт, проблема, ідея, гіпотеза, концепція, теорія), методи (спостереження, експеримент, порівняння, сходження від абстрактного до конкретного, єдність логічного та історичного, аналіз і синтез, дедукція й індукція та ін.) наукового пізнання.

Методологія сучасного наукового пізнання. Методологія пізнання як форма організації оптимально-ефективної діяльності. Методологія пізнання як тенденція до перетворення вчення про знання у вчення про діяльність. Методологія і логіка соціального пізнання. Соціальне прогнозування в структурі соціального пізнання.

Проблема практики в пізнанні. Практика – основа, ціль пізнання, критерій істини. Соціальна практика. Структура практики. Функції практики в процесі пізнання. Цілі й цінності в структурі практичної діяльності. Механізми соціокультурної детермінації пізнавальної діяльності.

Проблема істини. Об'єктивність істини. Взаємозв'язок абсолютної і відносної істини. Конкретність істини. Істина й цінність. Класична концепція істини та її альтернативи в сучасній філософії і теорії пізнання.

Суспільство як цілісний світ.

Роль соціального пізнання в історії. Відношення „людина – суспільство” як об'єкт соціальної філософії.

Природа як матеріальна передумова суспільства. Природа як універсум, космос, всезагальна сутність речей, об'єктивна реальність, природне довкілля. „Перша” та „друга” природи, біо- та ноосфера. Природа як всезагальний предмет людської праці, засіб до життя та самоцінність. Історичні форми взаємодії суспільства і природи. Географічне середовище та його роль у житті суспільства. „Географічний детермінізм”, „геополітика”.

Біосфера. Вчення В.Вернадського та П. Тейяра де Шардена про ноосферу. Демографічний фактор суспільного розвитку.

Суспільство як система, що саморозвивається. Поняття суспільного виробництва. Матеріальне та духовне виробництво. Потреби, інтереси і цілі людей як мотивація матеріального і духовного виробництва.

Проблема побудови теоретичних моделей суспільства. Формация, цивілізація, культура.

Проблема методології визначення об'єктивних підвалин конкретно-історичних типів суспільства. Проблема побудови теоретичних моделей суспільства. Розвиток суспільства як природно-історичний процес зміни суспільно-економічних формацій (К.Маркс), соціальних систем (Т.Парсонс), еволюції типів культур (М.Вебер, П.Сорокін), круговороту локальних цивілізацій (А.Тойнбі). Методологія формаційного та цивілізаційного аналізу суспільства. Цивілізація і культура (О. Шпенглер, А.Тойнбі, К.Ясперс). Поняття культури. Варіативність в історичному процесі. Факторний аналіз суспільства.

Сучасна цивілізація, її особливості й суперечності. Західна стратегія розвитку цивілізації. Проблема кризи цивілізації та шляхів виходу з неї. Проблеми стратегії виживання в третьому тисячолітті. Масштаби людської діяльності і сучасна глобалістика. Колізії між цивілізацією і природою, буттям і розумом, природно-стихийним і соціально-керованими засадами. Коеволюція як сумісна (спільна) еволюція людини і природи. Розробка моделей способу життя в майбутньому. Формування екологічної свідомості, екологічних цінностей, світоглядних екологічних парадигм.

Діалектика цілісності та суперечності сучасного світу.

Політичне буття суспільства. Поняття «державне управління»

Політичне буття суспільства : сутність, структура, закономірності та сучасні тенденції розвитку. Діалектичний взаємозв'язок політичного, економічного, соціального, національно-етнічного, релігійного, морального, правового та інших форм буття суспільства.

Політика як соціальне явище. Політичні відносини і суб'єкти політичного процесу. Політичні інститути суспільства.

Держава як соціальний і політико-правовий інститут. Історичні типи держави. Влада – ключова домінанта політико-правового буття суспільства. Державний устрій. Форми правління. Політичний режим.

Десократія як соціальний феномен. Актуальні проблеми розвитку демократії в сучасному суспільстві.

Досягнення, проблеми та протиріччя розбудови української правової держави, створення справжнього громадянського суспільства в Україні.

Політичне буття – саморегульована система і підсистема єдиної соціальної системи суспільства.

Сутність людини та сенс її існування.

Взаємозв'язок понять „людина”, „індивид”, „індивідуальність”, „особистість”. Людина як біосоціальна істота. Індивід як представник людського роду. Індивідуальність як системна якість, що виражає неповторну, своєрідну єдність природних та соціальних рис людини.

Проблема особистості як складова частина загально-філософського вчення про людину. Потреби, інтереси, ціннісні орієнтації особистості. Життєва позиція особистості та умови її формування.

Взаємовідносини особистості і суспільства як центральна проблема соціальної філософії. Суспільне та індивідуальне буття.

Скінченність індивідуального існування людини. Проблеми життя і смерті. Сучасні дискусії щодо „права на смерть”. Смысл життя людини і людства. Форми духовно-практичного буття людини. Життєві цілі та ідеали. Проблема виживання людини і людства в сучасних умовах.

Духовне життя суспільства і культура.

Поняття духовності. Духовне життя суспільства : поняття, структура. Духовне виробництво, суспільна свідомість, духовна культура. Процес виробництва суспільної свідомості, його складові елементи. Суспільна свідомість і суспільне буття. Структура, види, типи, рівні та форми суспільної свідомості.

Еволюція суспільної свідомості. Синкретизм міфологічної свідомості. Відокремлення форм суспільної свідомості, їх взаємодія. Співвідношення моралі і права. Правова і політична свідомість. Сутність економічної, екологічної та інших форм суспільної свідомості.

Поняття культури суспільства. Структура і функції культури. Культура і виховання, культура і просвіта. Суперечність між природою і культурою.

Поняття культури як надбання людства і способу самоствердження людини в матеріальній і духовній діяльності, творчості. Матеріальна і духовна культура. Гуманістична спрямованість культури. Ідеологізація та деідеологізація культури. Духовна свобода особистості.

Список основних літературних першоджерел до програми кандидатського іспиту з філософії.

1. Аристотель. Метафизика // Соч.: В 4-х т. – М., 1976. – Т.1.
2. Бэкон Ф. Новый Органон // Соч.: В 2-х т. – М., 1972. – Т.2.
3. Бердяев Н.А. О назначении человека. – М., 1993.
4. Белл Д. Социальные рамки информационного общества // Новая технократическая волна на Западе. – М., 1986.
5. Вебер М. Протестанська етика і дух капіталізму. – К., 1982.
6. Вернадский В.И. Труды по философии естествознания. - М., 2000.
7. Винниченко В. Відродження нації. – К., 1990.
8. Гадамер Г.Г. Истина и метод // Основы философской герменевтики. – М., 1988.
9. Гегель Г.В.Ф. Феноменология духа // Соч.: В 4-х т. – М., 1959. – Т.4.
10. Гегель Г.В.Ф. Философия истории. – М., 1985.
11. Гельвеций К. О человеке // Соч.: В 2-х т. – М., 1974. – Т.2.

12. Гоббс Т. Левиафан // Избр. произв.: В 2-х т. – М., 1965. – Т.2.
13. Гольбах П. Система природы, или о законах мира физического и мира духовного // Избр. филос. произв.: в 2-х т. – М., 1963. – Т.1.
14. Грушевський М.С. Хто такі українці і чого вони хочуть. – К., 1991.
15. Декарт Р. Рассуждение о методе // Избр. произв.: в 2-х т. – М., 1989. – Т.1.
16. Диоген Лаэртский. О жизни, учениях и изречениях великих философов. – М., 1976.
17. Драгоманов М.І. Літературно-пулістичні праці. – К., 1970.
18. Дюркгейм Э. О разделении общественного труда. Метод социологии. – М., 1991.
19. Кант И. Критика чистого разума // Соч.: В 6-ти т. – М., 1994. – Т.3.
20. Камю А. Бунтующий человек. – М., 1990.
21. Лейбниц Г.В. Монадология // Соч.: В 4-х т. – М., 1982. – Т.1.
22. Локк Дж. Опыт о человеческом разумении // Избр. филос. произв.: В 2-х т. – М., 1960. – Т.1.
23. Макиавелли Н. Государь. – М., 1990.
24. Маркс К. Тезы про Фейербаха // Маркс К., Энгельс Ф. Твори. – Т.3.
25. Маркс К. Економічно-філософські рукописи 1844 р. // Маркс К., Энгельс Ф. Твори. – Т.42.
26. Монтескье Ш. О духе законов // Избр. произв. – М., 1955.
27. Ницше Ф. Так казал Заратустра. – К., 1993.
28. Ортега-и-Гассет. Что такое философия. – М., 1991.
29. Парсонс Т. Человек в современном мире. – М., 1985.
30. Печчеи А. Человеческие качества. – М., 1990.
31. Платон. Государство // Соч. – М., 1994. – Т.3.
32. Поппер К. Відкрите суспільство і його вороги // Твори: В 2-х т. – М., 1992.
33. Рассел Б. Мудрость Запада. – М., 1998.
34. Руссо Ж.-Ж. Об общественном договоре // Антология мировой философии. – М., 1970.- Т.2.
35. Сартр Ж.П. Экзистенциализм – это гуманизм // Сумерки богов. – М., 1990.
36. Сковорода Г.С. Сад божественных песен. // Повне збір. тв.: В 2-х т. – К., 1973. – Т.1.
37. Соловьёв В.С. Оправдание добра. Нравственная философия // Собр. соч. – М., 1988. – Т.1.
38. П.А.Сорокин. Социальная и культурная динамика. - СПб., 2000.
39. Спиноза Б. Этика // Избр. произв.: В 2-х т.- М., 1957. – Т.1.
40. Тейяр де Шарден П. Феномен человека. – М., 1987.
41. Тойнбі А. Осягнення історії. – К., 1995.
42. Тоффлер О. Шок будущего. - М., 2001.
43. Фейерабенд П. Избранные труды по методологии науки. - М., 1986.
44. Фейербах Л. Сущность христианства // Избр. филос. произв. – М., 1955. – Т.2.
45. Франк С.Л. Духовные основы общества. – М., 1992.
46. Франко І.Я. Що таке поступ? – К., 1981.
47. Фрейд З. Введение в психоанализ: Лекции. – М., 1991.

48. Э. Фромм. Иметь или быть? - Киев, 1998.
49. Хайдеггер М. Время и бытие. – М., 1993.
50. Шевченко Т.Г. Щоденник. – К., 1991.
51. Шопенгауэр А. Афоризмы житейской мудрости // Свобода воли и нравственность. – М., 1992.
52. Шпенглер О. Закат Европы. – М., 1993.
53. Енгельс Ф. Діалектика природи. – М., 1961. – Т.20.
54. Юркевич П. З науки про людський дух: Вибране. – К., 1993.
55. Ясперс К. Смысл и назначение истории. – М., 1991.

Підручники та додаткова література.

1. Автономова Н.С. Рассудок. Разум. Рациональность. - М., 1988.
2. Андрущенко В.П., Михальченко М.І. Сучасна соціальна філософія. – К., 1996.
3. Барулин В.С. Социальная философия. Учеб. – М., 1993.
4. Василькова В.В. Порядок и хаос в развитии социальных систем. - СПб., 1999.
5. Введение в философию : Учеб. для высших учебных заведений в двух частях / Под общей ред. Фролова И.Т. – М., 1989.
6. Гайденок П.П. Эволюция понятия науки. Становление и развитие первых научных программ. – М., 1987.
7. Горський В.С. Історія української філософії : Курс лекцій. – К., 1996.
8. Знання за межами науки. Под ред. И.Т.Касавина. - М., 1996.
9. Заблуждающийся разум? Многообразие вненауного знания. Под ред. И.Т.Касавина. - М., 1990.
10. Історія філософії України : Підруч. / Тарасенко М.Ф., Русин М.Ю. та ін. – К., 1994.
11. Капица С.П., Курдюмов С.П., Малинецкий Т.Т. Синергетика и прогнозы будущего. - М., 1997.
12. С. Кара-Мурза. Манипулирование сознанием. - М. 2000.
13. Князев В.М. Філософія. – К., 1996.
14. Койре А. Очерки истории философской мысли. – М., 1988.
15. Мамардашвили М.К. Как я понимаю философию. – М., 1991.
16. Мир философии. Книга для чтения : В 2-х ч. – М., 1991.
17. Моисеев Н.Н. Быть или не быть человечеству. - М., 1999.
18. Мотрошилова Н.В. Рождение и развитие философских идей / Историко-философские очерки и портреты. – М., 1991.
19. Синергетика. Философия. Культура. - М., 2001.
20. Соколов В.В. Западноевропейская философия XV-XVII в.в. Учеб. – М., 1997.
21. Человек. Общество. Культура. – М., 1991.
22. Філософія. Курс лекцій : Навч. посібник / Бичко І.В., Табачковський В.Г., Горак Г.І. та ін. – К., 1994.

23. Філософія : Навч посібник / За ред. проф. Надольного І.Ф. – К., 1997.
24. Філософія / За ред. Зайченка Г.А та ін. – К., 1995.
25. Философия: Уч. пособие / Под ред. Осичнюка Е.В.- К., 1994.
26. Философская энциклопедия в 4-х т. – М., 2001.
27. Философский энциклопедический словарь. – М., 1983.
28. Философское осмысление судеб цивилизации. Ч. 1, ч.2. М., 2001.

Книги з серій «Философское наследие», «Мыслители XX века» (вибірково).

Орієнтовна тематика рефератів.

Філософія і світогляд.

Філософія як методологія державного управління

Структура світогляду.

Історичні типи світогляду.

Міфологічний світогляд і сучасність.

Релігійний світогляд і сучасність.

Філософія в системі культури.

Філософія і право.

Філософія і економіка.

Філософія і політика.

Світова філософія 20 ст. (по проблемах).

Філософське розуміння буття.

Суспільне і індивідуальне буття.

Тілесне і духовне : філософський аналіз.

Формування та розвиток науково-філософського поняття матерії.

Проблема свідомості в філософії.

Творча активність свідомості.

Відображення і інформацію

Істина і практика.

Діалектика як спосіб мислення.

Принципи діалектики та їх методологічне значення.

Категорії діалектики і загальнонаукові поняття.

Суперечності в контексті суспільного розвитку.

Взаємозв'язок якісного і кількісного аналізу в науковому пізнанні.

Концепція причинності у філософії і науці.

Детермінізм як філософська концепція.

Пізнання як специфічне відношення людини до світу.

Суб'єкт і об'єкт пізнання.

Форми логічного мислення і їх роль в науці.

Природа емпіричного знання та його можливості.

Співвідношення теорії і експерименту в сучасній науці.

Суперечності в структурі і динаміці теоретичного знання.

Особливості сучасного наукового пізнання.

Ціннісні аспекти розвитку науки.

Соціальні орієнтири науки.

Специфіка пізнання соціальних явищ.

Державне управління в сфері соціальних відносин

Методологія наукового пізнання : історія і сучасність.

Особливості дії соціальних законів.

Суспільство як самоорганізована система.

Основні принципи соціально-філософського пізнання.

Соціальна філософія в контексті нового світобачення.

Демографічний фактор суспільного розвитку.

Єдність матеріального і духовного виробництва.

Вчення В.І.Вернадського про ноосферу і сучасність.

Екологічні проблеми сьогодення.

Людина як суб'єкт соціального розвитку.

Суперечності та конфлікти в соціальних спільнотах людей і шляхи їх вирішення.

Проблема регуляції суспільних відносин.

Політика як соціальний регулятор.

Регулятивні можливості держави.

„Соціологія конфлікту” та „еволюційної злагоди” : теоретичні пошуки та парадокси.

Відносна самотійність і творча активність суспільної свідомості.

Виникнення та розвиток форм суспільної свідомості.

Духовне життя, духовна культура, суспільна свідомість.

Сучасні проблеми відродження духовної культури українського суспільства.

Основні концепції сучасної культурології.

Глобальні проблеми сучасності і шляхи їх вирішення.

Поняття цивілізації : історія, тенденції розвитку.

Суперечності сучасного світу і моделювання майбутнього.

Філософія історії

Волюнтаризм і фаталізм в історії.

Необхідність і випадковість в історії.

Історична необхідність і свідомо діяльність людей.

Логіка історичного процесу і ідея локальних цивілізацій.

Національна самосвідомість : парадокси становлення та розвитку.

Співвідношення можливості і дійсності в історії.

Співвідношення ідеології і суспільної психології.

Філософські проблеми економічної теорії

Загальне та особливе в становленні світової економіки.

Інформаційне виробництво в системі економічних відносин.

Принцип історизму в дослідженнях економічних явищ.
Взаємозв'язок економіки і політики у вирішенні сучасних проблем суспільного розвитку.
Економічна культура : поняття, сутність, тенденції розвитку.
Економічна свідомість : сутність, тенденції розвитку.
Економічне мислення : сутність, реальність, перспективи.

Філософія права та держави

Теоретико-світоглядні проблеми права і держави.
Сучасна держава в політичній системі суспільства.
Незалежність держави як філософська і правова проблема.
Право і свобода.
Суверенітет : філософський і правовий аналіз категорії.
Права людини : філософський аналіз.
Відповідальність як філософська і юридична проблема.
Сучасні проблеми формування правової держави в Україні.
Місце і роль філософської культури в державному управлінні.
Конструктивні та деструктивні аспекти державного управління в контексті процесів самоорганізації.

Філософія мовознавства

Мова як факт культури людства.
Мова і наукове мислення.
Зв'язок історії суспільства з історією мови.
Проблеми мовного розвитку і національні відносини.
Теорія масової комунікації (філософський аналіз).

Актуальні питання соціального пізнання

Проблеми моделювання соціальних систем.
Теорія і соціальна практика : проблеми взаємодії.
Соціальна теорія і суспільний експеримент.
Соціальна технологія і соціальне управління.
Філософські питання моделювання глобальних проблем сучасності.
Світогляд і мораль.
Співвідношення моральної і правової культури.
Діалектика духовного виробництва.
Особливості соціального детермінізму.
Історична пам'ять як фактор відродження духовної культури в сучасних умовах.
Феномени самоорганізації у природі та суспільстві.
Нерівноважні процеси у відкритому суспільстві : проблема управління.
Соціальний порядок та хаос : альтернатива чи взаємодоповнення.
Соціальне прогнозування в структурі соціального пізнання.

Контрольні питання для самоперевірки.

1. Філософія як світогляд, світорозуміння і методологія.
2. Місце філософії в культурі. Функції філософії стосовно науки, мистецтва, релігії.
3. Основні теми філософії. Галузі філософського знання, головні проблеми, які в них виникають та основні способи їхнього вирішення.
4. Постановка проблеми людини в соціальному й індивідуальному контекстах. Головні питання людського буття.
5. Філософія Стародавнього світу. Філософія античності.
6. Принципи і основні досягнення середньовічної філософії.
7. Відродження: стиль мислення, основні принципи філософствування. Схоластика і гуманізм.
8. Філософія Нового часу. Наукова революція і формування нової картини світу, емпіризм та раціоналізм.
9. Німецька класична філософія, вплив її ідей на розвиток філософії 19 та 20 ст.
10. Філософія марксизма та його доля.
11. Сучасна західна філософія: основні парадигми (ірраціоналістично-антропологічна, позитивістська, релігійна).
12. Постановка основних філософських проблем в українській філософії. Українська філософія в контексті європейської філософської думки.
13. Поняття філософської категорії. Співвідношення загальнонаукових та філософських категорій.
14. Категоріальний зміст поняття „буття”, його функціонування в онтологічних і антропологічних концепціях.
15. Проблема визначення природи світу в історії філософії. Матеріалізм й ідеалізм, їх різновиди. Модифікації категорії „матерія”. Проблема єдності світу.
16. Сутність людської свідомості та її генезис. Свідомість і мислення. Свідомість і мова.
17. Поняття системи і його філософський зміст. Наукова, культурна, соціальна значимість поняття „система”.
18. Категорії одиничного і загального, змісту і форми, частини і цілого в поясненні структури світу.
19. Проблема руху і розвитку в філософії, науці, соціальному житті. Критерій розвитку.
20. Філософські концепції простору і часу.
21. Діалектика як онтологічна і методологічна концепція. Діалектичний тип мислення. Принципи гегелівської діалектики.
22. Діалектика як загальна теорія розвитку. Діалектика та синергетика.
23. Категорії якості і кількості, протиріччя, подвійного заперечення і їхнє значення в поясненні функцій, причин і тенденцій розвитку.

24. Концепції детермінізму й індетермінізму в природознавстві, соціології та філософії. Фаталізм і провіденціалізм.
25. Філософські категорії причини і дії, необхідності і випадковості, можливості і дійсності в поясненні руху і розвитку в природі, соціуму та мисленні.
26. Основні принципи теорії пізнання та багатоманітність його форм.
27. Чуттєві форми пізнання.
28. Раціональні форми пізнання. Принципи логічного мислення.
29. Проблема практики в пізнанні. Соціальна практика.
30. Поняття істини і її критерію. Істина і правда.
31. Наука як соціальний інститут та вид духовної діяльності. Особливості сучасного наукового пізнання (комп'ютерізація, диференціація, інтеграція та ін.)
32. Гіпотеза і теорія як форми розвитку знання. Верифікація і фальсифікація гіпотез. Теорія як система. Структура наукової теорії.
33. Поняття закону. Принцип і закон. Закон, норма, правило.
34. Поняття методу і методології. Класифікації методів. Емпіричні та теоретичні методи наукового пізнання.
35. Спостереження, порівняння й експеримент. Кількісний і не кількісний вимір. Абстрагування й ідеалізація.
36. Суть індуктивного методу. Методи аналогії і моделювання, засоби підвищення їхньої надійності.
37. Дедуктивний метод. Суть формалізації, її роль у пізнанні.
38. Системний метод і його використання в науці та соціальній практиці.
39. Застосування загальнонаукових методологій в соціальному пізнанні.
40. Роль моделювання у поясненні соціальних явищ. Моделювання як єдність теоретичного та емпіричного в соціальному пізнанні. Різноманітні моделі пояснення історії і соціального життя. Принцип історизму.
41. Поняття людського суспільства і його відношення до природи.
42. Концепція ноосфери. Екологічні проблеми та засоби їх вирішення.
43. Тенденції глобалізму та антиглобалізму, їх співвідношення у сучасному суспільстві.
44. Соціальні моделі економічного характеру. Поняття суспільно-економічної формації в марксизмі. Базис і надбудова. Людина як сукупність соціальних відносин.
45. Культурологічні моделі історії і суспільного життя. Співвідношення понять „культура” і „цивілізація”. Співвідношення культур як глобальна проблема сучасності.
46. Концепції філософії історії О.Шпенглера, А.Тойнбі, К.Ясперса.
47. Моделі суспільства з політичного характеру. Особистість і держава. Основне питання філософії політичного життя. Поняття тоталітаризму і лібералізму, „відкритого” і „закритого” суспільства.
48. Поняття „держава”, „правова держава”, „соціальна держава”. Перспективи побудови цивільного суспільства в Україні.
49. Поняття соціальної динаміки. Соціальний конфлікт як вид протиріччя.

50. Суб'єкт соціально-історичної дії. Роль особистості, народних мас, етносів, релігійних конфесій, класів, професійних груп в історії.
51. Особистість як соціальне поняття. Соціально значимі типології особистості.
52. Суспільна свідомість, її форми і структура.
53. Поняття соціальної ідеології та психології. Національна самосвідомість, її сутність та соціальна функція.
54. Поняття матеріальних та духовних цінностей. Аксиологія та її проблеми.
55. Проблема сенсу життя як основне питання філософії особистого життя. Як ставилося це питання в історії української та російської філософії.